

מבט על, גיליון 574, 16 ביולי 2014

רק לא 1701, רק לא 1860

עודד ערן

יש להניח שגם למערכה הנוכחית, "צוק איתן", נכנסה ישראל, כפי שזה קרה בכול המערכות האחרונות, ללא אסטרטגיית יציאה מדינית, ללא בנק יעדים מדיניים וללא החלטה מוקדמת מהו המינימום המדיני הנדרש ממערכה כזו. הסיכוי לכן הוא רב שהיא תסיים את הסיבוב הנוכחי ללא הישג משמעותי לעצמה, עם ויכוח פנימי ותסכול שיימשכו עד לסיבוב הבא. היריב יקנה תקופה של רגיעה שאותה הוא ינצל להתארגנות, מילוי מצברים ומלאים, התחמשות והתבצרות.

זהו הדפוס המאפיין את שתי הזירות שבהן ישראל מתמודדת מול שני ארגונים שהם למעשה הכלאה בין מדינה לכל דבר, גם ללא מעמד פורמלי, וארגון תת-מדינתי שנטל לעצמו את הזכות להחליט מתי ובאילו נסיבות הוא יפעיל את הכוח הצבאי הנתון למרותו.

החלטת מועצת הביטחון של האו"ם 1701 מיום 11 באוגוסט 2006 שהתקבלה עם תום מלחמת לבנון השנייה – רבים רואים בה את הרע במיעוטו ומייחסים את השקט היחסי מאז בגזרה הלבנונית-ישראלית לשיקום ההרתעה הישראלית, שהושגה בין השאר, על ידי ההרס העצום לתשתית הצבאית והמדינית של חזבאללה ולזו הכלכלית של לבנון. במבחן של אורך הרגיעה, המבצע יכול להיחשב כהצלחה. מאידך, יש לזכור, כי חזבאללה התחמש והתבצר ובתחומים אלו הוא בוודאי שיפר את מצבו. כול זאת, בניגוד מוחלט לאמור בהחלטה 1701, המדברת על הצורך בפרוק כל הארגונים הלא-מדינתיים בלבנון מנשקם ומניעת כניסה של נשק ותחמושת בלי אישור ממשלת לבנון.

דמיון, אף כי לא מוחלט, קיים גם במצב שהתהווה בעזה. מבצע "עופרת יצוקה" שכלל כניסה קרקעית לרצועה, הסתיים בהחלטה של מועצת הביטחון 1860 מיום 8 בינואר 2009. המבצע וההחלטה העניקו פחות מארבע שנות שקט יחסי שהביאו למבצע צבאי נוסף בשלהי 2012 עם תקופת רגיעה קצרה, עד יולי 2014. את שתי ההפוגות ניצל חמאס להתבצרות והתחמשות, בניגוד לאמור בהחלטה 1860 ובניגוד להבנות שהושגו בתיווך מצרי לקראת תום "עמוד ענן". סיום הסיבוב הנוכחי בהחלטות והבנות כמו אלה שהתקבלו על ידי מועצת הביטחון, שאוזכרו לעיל, יהווה כישלון מדיני וביטחוני לישראל. החלטות כאלה לא יחלישו את חמאס, שבכל מקרה יציג את צילום המצב בנקודת הסיום כהצלחה, והן כשלעצמן לא ימנעו את ההתחמשות מחדש של חמאס מה גם שחלק גדול מהרקטות ששוגרו לעבר ישראל הוא מייצור עצמי.

רק שינוי רדיקלי בהתנהלות השחקנים השונים בזירת עזה עשוי להביא לשינוי במצב והסיכוי לשנוי כזה אינו גבוה. חלק מהדילמות הישראליות ידוע מזה כבר וחלקן נוצר בשל הטלטלה האזורית ותהפוכות השלטון במצרים, המתייצבת כגורם המרכזי במאמץ להשיג סיום מדיני למצב הנוכחי. הדילמה הראשונה קשורה לאסטרטגיה הישראלית והאמצעים למימושה. אם היעד האסטרטגי הוא שמירת הנתק בין עזה לבין ישות מדינית שתקום ביהודה ושומרון, אזי אין לישראל עניין בחיזוק מעמדה של הרשות הפלסטינית בעזה על חשבון זה של חמאס. מאידך, חיזוק מעמד הרשות בעזה יחייב תכנית ארוכת טווח שבבסיסה שיקום כלכלי מסיבי של עזה. שיקום כזה אפשרי רק בשילוב ושיתוף פעולה ישראלי-פלסטיני-מצרי – ערבי (מפרצי)-בינלאומי. לכאורה לכל אחד מהגורמים האלו יש אינטרס בקידומה של תכנית פעולה כזו. ישראל תוכל לנסות אלטרנטיבה לשימוש בכוח צבאי במודל קטן ממדים, היינו לבדוק את תקפותה של ההנחה שפיתוח כלכלי ייצור בצד השני אינטרס בדו קיום. למצרים יש עניין בשיקום מעמדה המדיני בזירות השונות – הפנים מצרית, הפנים-ערבית והבינלאומית. אפשר שהיא גם תוכל ליהנות מחלק מהמשאבים הפיננסיים שיופנו לפיתוח תשתיות עבור עזה בטריטוריה מצרית – נמל, שדה תעופה, תחנת כוח, מתקני התפלה וכו'. חמאס יאלץ לבחור בין דחיית אסטרטגיית הפיתוח שפירושה

שימור מעמדו בכוח וכפייה לבין הבנה שעליו לאפשר שלטון בעזה, המקובל על כול השחקנים האזוריים והבינלאומיים, שבמקרה הטוב פירושו – מבחינת חמאס – שותפות בשלטון. הדילמה העיקרית לרשות הפלסטינית, היא הנכונות לטפל בסוגיית עזה בנפרד מהתהליך המדיני; תמונת המראה בצד הישראלי, היא הרצון והיכולת המדינית פנימית לשכנע את אלו התובעים פעולה צבאית נחרצת כנגד חמאס, תוך החמרת הסנקציות הכלכליות והאחרות כנגדו. קשה להוכיח שמדיניות הסנקציות שננקטה על ידי ישראל עד כה מול שלטון חמאס בעזה – ובעקיפין מול תושביה – השיגה את היעד של הפסקת הטרור ממנה. ההנחה שהמשך המבצע הצבאי, כשהוא מלווה בהידוק הסגר, יגרום לתוצאה אחרת תתברר עם סיום המבצע וקרוב לוודאי שתתבדה.

באיגרת ששלח שר החוץ הישראלי לעמיתיו הוא מציב, בין שאר הדרישות של ישראל, את פירוק ממשלת האחדות בין פת"ח וחמאס. יש להניח שאבו מאזן, על אף הכרזותיו האמיצות במהלך המשבר, מאז החטיפה ורצח שלושת הנערים הישראליים, לא יוכל או לא ירצה לעמוד בתנאי זה. שעל כן ראוי להביא להחלשת חמאס בדרכים אחרות.

דילמה אחרת הניצבת בפני ממשלת ישראל בבואה לשקול את האופציות המדיניות, היא התפקיד שהיא מבקשת לייעד למצרים. תיווך מצרי עדיף על פני תיווך תורכי או קטרי ואפילו על פני תיווך עקיף אמריקאי. אבל תיווך מצרי מחייב בהגדרה את ריכוך הקו שבו נקט המשטר המצרי מאז סילוק "האחים המוסלמים" מן השלטון. כל הסדר של הפסקת אש עם סיכוי סביר של הצלחה יחייב סגירה קפדנית של האפשרות להברחת אמצעי לחימה לרצועה. מצרים המתווכת עלולה לשקול דברים בצורה שונה ממצרים שהיא צד בסכסוך אלים, הפוגע גם באזרחים וחייילים מצריים. מצרים כמתווכת עלולה לגלות "גמישות" ולהתעלם מהפרות בהשוואה למצרים שלה אינטרס מובהק והיא נחושה לצמצם את חופש הפעולה של גורמים המזוהים עם תנועות בעלות מטען דתי-פוליטי. את הפער בין שני אינטרסים אלו של ישראל מול מצרים יש לסגור בצינורות ההידברות הקיימים בין שתי המדינות, כדי למנוע, ככול הניתן, חיכוכים בעתיד.

ספק אם ישראל תצליח, גם אם תחליט על קו של "אסטרטגיה –רבתי", לגבש אותה בלוח זמנים קצר. מאידך, אימוץ של אסטרטגיה כזו ייתן לישראל הישגים מדיניים מידיים עם סיכוי להישגים גם בטווח הארוך. מכאן, שעל ישראל לשאוף להגיע לתכנית תלת שלבית – הפסקת אש מידית לכמה שבועות, דיונים פנימיים בישראל על אסטרטגיית יציאה ארוכת טווח, וניהול דיאלוג מדיני עם כל הגורמים הרלוונטיים באזור ובזירה הבינלאומית. בסופו של דבר, יש להגיע לאימוץ התכנית בפורום שעליו יוסכם בין הצדדים – האו"ם, וועידה בינלאומית, או שלוב של השניים. החלופות לאסטרטגיה זו – הסדר קצר מועד שיופר בהזדמנות או החלטה נוספת של מועצת הביטחון, שתיכנס לאוגדן המסמכים וערכה לא יהיה גבוה יותר מזה של שתי ההחלטות שמוזכרות בכותרתו של מאמר זה.